

РОЗДІЛ XI. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.3:355.01

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.4.8>

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ РІШЕНЬ

Анісімова М.Ф.,
кандидат історичних наук,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права
та права Європейського Союзу,
Державний податковий університет
ORCID: 0000-0002-585-1491
e-mail: anis-@ukr.net

Гарнаженко В.Є.,
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права,
Державний податковий університет
ORCID: 0009-0009-7441-1009
e-mail: victoriaharnazhenko@gmail.com

Анісімова М.Ф., Гарнаженко В.Є. Діяльність міжнародних організацій у контексті міжнародних збройних конфліктів: механізми впливу та ефективність реалізації рішень.

У статті розглянуто діяльність міжнародних організацій у контексті міжнародних збройних конфліктів та проаналізовано основні механізми їхнього впливу на розвиток безпекових процесів у сучасному світі. Особливу увагу приділено діяльності таких міжнародних організацій, як Європейський Союз, Організація Північноатлантичного договору та Міжнародне агентство з атомної енергії.

В статті наведено основні напрями діяльності цих організацій у контексті сучасних міжнародних конфліктів, зокрема російсько-української війни. Розглянуто механізми впливу, які використовуються міжнародними організаціями для реагування на загрози міжнародній безпеці, серед яких санкційна політика, військова та фінансова підтримка держав, а також контроль за дотриманням міжнародних норм безпеки.

У дослідженні охарактеризовано діяльність Європейського Союзу у сфері політичної, економічної та гуманітарної підтримки України, проаналізовано роль НАТО у зміцненні обороноздатності потерпілої від агресії держави та забезпеченні безпеки в європейському регіоні. Окрему увагу приділено діяльності Міжнародного агентства з атомної енергії, яке здійснює моніторинг ядерної безпеки та контролює ситуацію на ядерних об'єктах під час збройного конфлікту.

У дослідженні автори зосередилися на проблемі дієвості міжнародних організацій під час збройних конфліктів. Окремо розглянуто слабку реалізацію їхніх рішень та обставини, що ускладнюють практичне застосування цих рішень у сфері міжнародної безпеки та конфліктного врегулювання.

Зроблено висновок, що міжнародні організації відіграють значну роль у забезпеченні безпеки та реагуванні на сучасні конфлікти. Вони сприяють координації дій держав, формуванню політичного й економічного тиску на держав-порушниць міжнародного права, а також наданню допомоги постраждалим від збройних конфліктів. Водночас результативність цих структур значною мірою залежить від рівня міжнародної співпраці та політичної волі держав-членів.

Ключові слова: міжнародні організації, міжнародні збройні конфлікти, міжнародна безпека, Європейський Союз, НАТО, МАГАТЕ, російсько-українська війна.

Anisimova M.F., Harnazhenko V.E. Activities of international organizations in the context of international armed conflicts: mechanisms of influence and effectiveness of decision implementation.

The article examines the activities of international organizations in the context of international armed conflicts and analyzes the main mechanisms of their influence on the development of security processes in the modern world. Particular attention is paid to the activities of such international organizations as the European Union, the North Atlantic Treaty Organization, and the International Atomic Energy Agency.

The article presents the main areas of activity of these organizations in the context of modern international conflicts, in particular the Russian-Ukrainian war. It examines the mechanisms of influence used by international organizations to respond to threats to international security, including sanctions policy, military and financial support of states, as well as control over compliance with international security norms.

The study describes the activities of the European Union in the field of political, economic and humanitarian support to Ukraine, analyzes the role of NATO in strengthening the defense capabilities of the state affected by aggression and ensuring security in the European region. Special attention is paid to the activities of the International Atomic Energy Agency, which monitors nuclear safety and controls the situation at nuclear facilities during armed conflict.

The study focuses on the effectiveness of international organizations during armed conflicts, with a particular focus on the weak implementation of their decisions and the circumstances that complicate the practical application of these decisions in the field of international security and conflict resolution.

It is concluded that international organizations play a significant role in ensuring security and responding to modern conflicts. They contribute to the coordination of actions of states, the formation of political and economic pressure on states that violate international law, as well as providing assistance to victims of armed conflicts. At the same time, the effectiveness of these structures largely depends on the level of international cooperation and political will of member states.

Key words: international organizations, international armed conflicts, international security, European Union, NATO, IAEA, russian-Ukrainian war.

Постановка проблеми. У сучасному світі міжнародні збройні конфлікти залишаються однією з основних загроз міжнародній безпеці. Незважаючи на розвиток міжнародного права та створення різних форм співпраці між державами, збройні протистояння між країнами виникають і досі. У таких умовах вагому роль відіграють міжнародні організації, діяльність яких спрямована на підтримання миру, врегулювання конфліктів та координацію дій держав.

Міжнародні організації застосовують різні інструменти впливу, зокрема політичні рішення, санкційну політику, дипломатичні переговори та інші засоби реагування на безпекові виклики. Особливої актуальності набуло питання ефективності діяльності міжнародних організацій у реагуванні на міжнародні збройні конфлікти після початку російсько-української війни, яка суттєво змінила безпекову ситуацію в Європі. У цьому контексті важливу роль відіграють такі міжнародні організації, як Європейський Союз, НАТО та Міжнародне агентство з атомної енергії.

Саме тому дослідження діяльності міжнародних організацій у контексті міжнародних збройних конфліктів та оцінка результативності їхніх рішень є важливим для розуміння їх ролі у сучасній системі міжнародної безпеки.

Мета дослідження полягає у вивченні діяльності міжнародних організацій у контексті міжнародних збройних конфліктів, а також визначенні їх ролі у забезпеченні міжнародної безпеки та ефективності реалізації прийнятих рішень. Завданнями дослідження є: 1) визначення ролі міжнародних організацій у системі міжнародної безпеки та врегулюванні міжнародних збройних конфліктів; 2) дослідження факторів, що впливають на ефективність діяльності міжнародних організацій, на прикладі Європейського Союзу, НАТО та Міжнародного агентства з атомної енергії у контексті російсько-української війни; 3) здійснення аналізу основних проблем діяльності міжнародних організацій та реалізації їх рішень під час врегулювання міжнародних збройних конфліктів.

Стан опрацювання проблематики. Питанням ролі міжнародних організацій у забезпеченні безпеки та врегулюванні конфліктів займалися такі дослідники, як Джигора О. М., Банчук-Петро-

сова О.В., Дем'янюк О.Б., Крамно С.С. та інші. У своїх працях зазначені науковці досліджували значення діяльності міжнародних організацій у вирішенні сучасних міжнародних конфліктів, аналізували їх участь у миротворчих процесах, гуманітарній діяльності та забезпеченні міжнародної безпеки, а також розглядали основні механізми їх впливу на врегулювання конфліктних ситуацій. Водночас у цих дослідженнях недостатньо уваги приділено питанням ефективності реалізації рішень міжнародних організацій у сучасних збройних конфліктах, що потребує подальшого наукового аналізу.

Виклад основного матеріалу. У багатьох дослідженнях зазначається, що міжнародні організації є важливим елементом сучасної системи міжнародної безпеки. Водночас міжнародні збройні конфлікти, які виникають унаслідок протиріч між державами та іншими учасниками міжнародних відносин суттєво впливають на її формування та виявляють слабкі місця в цій системі [3, с. 355].

Важко не погодитися з Джигорою О.М., Банчук-Петросовою О.В., Дем'янюк О.Б., які підкреслили, що «міжнародним організаціям відводиться вирішальна роль у розв'язуванні конфліктів. Міжнародні організації використовують переважно політичні механізми врегулювання конфліктів, які водночас ґрунтуються на міжнародному праві. Вони нерідко впливають на розробку спеціальних механізмів, орієнтованих на вирішення окремих конфліктів» [1, с. 5].

Подібною позицією дотримується і Кубко В.П., яка ґрунтовно аналізуючи роль міжнародних організацій у системі міжнародної безпеки, вбачає в них основних суб'єктів, які забезпечують стабільність, розвиток і самозбереження світової спільноти. А також підкреслює, що «їх діяльність спрямована на координацію зусиль держав у таких напрямках, як контроль над озброєнням, попередження і врегулювання конфліктів, захист прав людини та основоположних свобод» [3]. Із вище наведеного витікає, що міжнародні організації займають важливе місце у підтриманні міжнародної безпеки та впливають на формування загальної системи реагування на сучасні збройні конфлікти. Саме їх діяльність дає можливість поєднати політичні, правові та безпекові засоби для реагування на міжнародні виклики, а також посилити стійкість держави в умовах війни.

У сучасному світі серед ключових акторів системи безпеки в контексті досліджуваної теми нами обрано для аналізу, насамперед, Європейський Союз, НАТО та МАГАТЕ. Цей вибір зумовлений тим, що зазначені організації охоплюють головні напрями безпеки та діють на різних рівнях: НАТО відповідає за військовий захист і є субрегіональною організацією, ЄС - за економічну та політичну стабільність в межах європейського регіону, а МАГАТЕ – покликана забезпечити ядерну безпеку на універсальному рівні. Для України пріоритетність тісної співпраці з цими організаціями зумовлюється, крім іншого, ще й нормативно визначеним на рівні Основного закону країни євроінтеграційним «стратегічним курсом на набуття повноправного членства в ЄС та Організації Північноатлантичного договору (ст. 102 Конституції)».

Європейський Союз, як інтеграційне об'єднання європейських держав, спрямоване на поглиблення взаємодії між ними, забезпечення стабільності та зміцнення безпеки в регіоні, в своїй діяльності охоплює широкий спектр питань від економічних відносин до узгодження політичних рішень і реалізації спільних безпекових ініціатив.

Повномасштабна агресія російської федерації проти України стала викликом, який активізував інституційну спроможність ЄС. Держави-члени об'єднання продемонстрували належний рівень консолідації, забезпечуючи Україні системну фінансову, гуманітарну та військово-технічну підтримку. Така реакція свідчить про зростання ролі Європейського Союзу як гаранта безпеки та стабільності на європейському континенті.

Вагомим напрямом діяльності Європейського Союзу в контексті російсько-української війни стала фінансово-економічна підтримка України. У межах макрофінансової допомоги ЄС забезпечує стабільність української економіки, підтримує роботу державних інституцій та сприяє відновленню зруйнованої внаслідок бойових дій інфраструктури. Паралельно держави-члени Євросоюзу активізували надання військово-технічної допомоги, що суттєво посилює обороноздатність України. За даними Єврокомісії «з початку агресивної війни росії ЄС надав Україні та її народу допомогу на суму 194,9 млрд. євро, з яких 104,5 млрд. євро становить фінансова, економічна та гуманітарна підтримка, 69,7 млрд. євро - військова допомога, 17 млрд. євро - підтримка біженців у ЄС, а 3,7 млрд. євро - доходи від заморожених російських активів» [11].

Важливим прецедентом стало рішення ЄС вперше у своїй історії використати кошти Європейського фонду миру для фінансування постачання летального озброєння та військового обладнання Україні, що засвідчило кардинальну зміну безпекової парадигми об'єднання. Варто зазначити,

що діяльність Європейського Союзу не обмежується лише військовою підтримкою, а охоплює також фінансово-економічний напрям допомоги. Зокрема «Європейський Союз започаткував спеціальну програму фінансової підтримки Ukraine Facility, яка передбачає надання Україні до 50 млрд. євро у період 2024-2027 років. Кошти цієї програми спрямовані на відновлення економіки, підтримку державного бюджету, реалізацію інвестиційних проєктів та проведення реформ, необхідних для подальшої інтеграції України до Європейського Союзу» [2].

Дипломатичний вимір підтримки України з боку Європейського Союзу охоплює як політичне засудження російської агресії, так і практичні кроки щодо зближення України з ЄС. Євросоюз послідовно виступає гарантом територіальної цілісності України та ініціатором запровадження жорстких санкцій проти росії. Важливим кроком у цьому напрямі стало те, що у червні 2022 року Європейська комісія представила свої висновки щодо заяви України про вступ до Організації, і того ж місяця державами-членами України був наданий статус кандидата на вступ до ЄС [10].

Окремим важливим напрямом стало гуманітарне реагування Європейського Союзу на потреби українського населення, що постраждало від війни. Спільними зусиллями ЄС та держав-членів забезпечується постачання продуктів харчування, медичних засобів, організація тимчасового житла та інша допомога українським біженцям у європейських країнах.

Таким чином, підтримка України з боку Європейського Союзу має системний характер, поєднуючи фінансову, військову, дипломатичну та гуманітарну складові. Це не лише демонструє солідарність ЄС з Україною, але й підкреслює його визначальну роль у зміцненні міжнародної безпеки та підтриманні стабільності в європейському регіоні в умовах жорстких сучасних викликів.

Поряд із Європейським Союзом важливу роль у забезпеченні безпеки та реагуванні на сучасні збройні конфлікти відіграє і Північноатлантичний альянс. Відповідно до положень Північноатлантичного договору «держави-учасниці зобов'язуються вирішувати міжнародні спори мирними засобами, утримуватися від застосування сили у міжнародних відносинах, а також сприяти розвитку стабільних і дружніх відносин, зміцненню інституцій та економічному співробітництву» [8]. Таким чином, нормативні приписи НАТО визначають орієнтацію організації на забезпечення колективної безпеки та мирного врегулювання конфліктів.

З огляду на зазначені засади діяльності Альянсу, доцільно розглянути його роль у сучасних збройних конфліктах, зокрема у контексті російсько-української війни. Важливо зауважити, що «держави-члени НАТО не визнають незаконну анексію українських територій, включаючи Крим, та послідовно підтримують Україну, зокрема шляхом розвитку її оборонних спроможностей і підготовки військовослужбовців. Водночас вони вимагають від росії припинення агресії та застосування сили, а також повного виведення військ з території України» [9].

Хоч Україна не є членом Альянсу, але НАТО надає їй політичну та безпекову підтримку у протидії російській агресії. Діяльність Організації зосереджена на зміцненні оборонного потенціалу України та координації допомоги з боку держав-членів. При цьому НАТО не бере прямої участі у військових діях, а його роль полягає у забезпеченні стабільності та підтримці безпеки в регіоні.

За роки війни Україна неодноразово у значних обсягах отримувала допомогу від держав-членів Альянсу. В такий спосіб вони демонстрували нашій країні свою дієву солідарність з її правом на самооборону. Це виражалось у постачанні виробничого обладнання для підприємств оборонно-промислового комплексу, різної техніки та матеріалів, а також в організації підготовки за стандартами Альянсу особового складу Збройних Сил України.

Таким чином, участь НАТО у протистоянні російсько-українській війні набула комплексного характеру. Альянс поєднує політичну підтримку України з практичними заходами: координацією міжнародної допомоги, навчанням її військовослужбовців та забезпеченням критично важливим озброєнням. Це не лише демонструє солідарність з Україною, але й виконує функцію стратегічного стримування, сигналізуючи росії про неприпустимість подальшої агресії та готовність Альянсу захищати євроатлантичну безпеку.

До забезпечення безпеки під час російсько-української війни долучилося також Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ). Це -незалежна міжнародна організація системи Організації Об'єднаних Націй, діяльність якої спрямована на контроль за використанням ядерної енергії та забезпеченням дотримання міжнародних стандартів ядерної безпеки. Основною метою МАГАТЕ визначено запобігання використанню ядерних матеріалів у військових цілях та сприяння безпечному застосуванню атомної енергії у мирних цілях [5].

З початком повномасштабної війни росії проти України діяльність МАГАТЕ набула критично важливого значення через безпрецедентні загрози ядерній безпеці, спричинені бойовими діями. Організація постала перед потребою адекватної відповіді на незнані до цього часу за всю історію її існування виклики щодо пошуку механізмів запобігання виникненню ядерних і радіаційних аварій на об'єктах мирного використання ядерної енергії, які за всіма своїми ключовими параметрами не розраховані на впливи військових дій. Готового плану дій для таких випадків у МАГАТЕ не було.

Ключовим напрямом роботи Агентства став постійний моніторинг ситуації на українських атомних електростанціях, насамперед, на Запорізькій АЕС – найбільшому ядерному об'єкті Європи, який опинився безпосередньо в зоні активних бойових дій. Постійні місії МАГАТЕ на українських атомних електростанціях було запроваджено з метою моніторингу стану ядерної та радіаційної безпеки й захищеності АЕС в умовах військової агресії росії в Україні [4].

У надзвичайно складних умовах війни МАГАТЕ намагається виконувати функцію головного міжнародного гаранта ядерної безпеки. Для цього з самого початку війни Генеральний Директорат МАГАТЕ окреслив сім невід'ємних компонентів ядерної і фізичної безпеки («seven indispensable pillars of nuclear safety and security»), які за будь-яких умов мають виконуватись «усіма сторонами» щодо всіх ядерних об'єктів. Проте російські окупанти зухвало ігнорують ці правила. А тому і решта дій функціонерів МАГАТЕ, як от: проведення технічних інспекцій на атомних об'єктах експертами Організації чи розробка рекомендацій щодо посилення захисту станцій фактично не змінюють ситуацію на краще. А єдиним реальним результатом моніторингових дій представників МАГАТЕ можна вважати те, що їх присутність є інструментом привернення уваги до критичної ситуації, що склалася через ведення бойових дій поблизу атомних станцій та каналом системного інформування світової спільноти про рівень існуючих загроз.

Тож місія МАГАТЕ в період російсько-української війни, на нашу думку, не може бути визнана ефективно виконаною (результативною), оскільки переважна більшість фахівців з кола енергетиків-атомщиків (як наприклад, ексголовний інженер ЧАЕС Микола Штейнберг) зазначають, що в умовах війни жоден з тих 7 «стовпів», що були визначені Генеральним Директоратом МАГАТЕ [6] не може бути забезпечений. Цей прикрий, але об'єктивний висновок щодо стану справ на ЗАЕС фактично, хоч і непрямо й у більш м'якому формулюванні підтвердив і сам очільник МАГАТЕ Рафаель Гроссі під час виступу перед Радою керуючих Агентства [7].

Як бачимо, наведені приклади свідчать, що практична діяльність МО в сфері залагодження міжнародних збройних конфліктів не є безпроблемною. І це стосується не тільки МАГАТЕ, оскільки факторів, що обтяжують функціонування міжнародних організацій різних рівнів і обсягів компетенцій достатньо і в інших міжнародних структурах. До них належать, зокрема, політичні розбіжності між державами-учасницями в межах їх членських зобов'язань, недостатній рівень фінансового забезпечення, тривалі строки ухвалення рішень, і як наслідок зниження рівня довіри до них з боку суспільства.

Ефективність дій міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів, тим більше таких жорстких і масштабних, як агресивна війна росії проти України, знижується через низку проблем, насамперед, політичну залежність від волевиявлення держав-членів. Суперечності між країнами ускладнюють ухвалення рішень, а в деяких випадках повністю їх блокують. Класичним прикладом є Рада Безпеки ООН, де право вето постійних членів дозволяє зупинити будь-які ініціативи, позбавляючи організацію можливості оперативно реагувати на міжнародні загрози, подібні тенденції активно проявляються останнім часом й на рівні Європейського Союзу (позиція Угорщини та Словаччини щодо виділення чергового траншу фінансової допомоги Україні).

Окремою проблемою є обмеженість повноважень миротворчих місій, які здебільшого виконують лише спостережні та консультативні функції. Відсутність реальних важелів впливу на сторони конфлікту унеможливорює належне і динамічне виконання рішень міжнародних організацій, що значно знижує ефективність їх дій і досить часто de-facto блокує можливість врегулювання збройних протистоянь.

Крім того, дієвість механізмів міжнародних організацій обмежується недостатнім фінансуванням. Миротворчі операції та програми підтримки потребують значних коштів, проте бюджети міжнародних організацій часто є обмеженими, що призводить до затримок або неповної реалізації запланованих заходів.

Бюрократична природа міжнародних інституцій та повільність процедур прийняття рішень також є суттєвими факторами, що знижують їхню ефективність. Довготривалі погодження між державами-учасницями не відповідають динаміці сучасних конфліктів, які розвиваються стрімко

й потребують миттєвої реакції. Як наслідок, міжнародні організації нерідко запізнюються з відповіддю, реагуючи на кризу тоді, коли вона вже перейшла в нову, більш небезпечну фазу.

Висновки. На підставі вище зазначеного, маємо наголосити, що міжнародні організації є важливими елементами забезпечення міжнародної безпеки та підтримання глобальної стабільності, як механізми, що забезпечують координацію міждержавної взаємодії, реалізацію програм допомоги та сприяють мирному вирішенню конфліктів. Ефективність їх зусиль щодо залагодження міжнародних збройних конфліктів залежить від політичної волі держав, рівня їхньої співпраці та можливостей оперативної реалізації ухвалених рішень.

Основними чинниками, що гальмують досягнення результатів, на нашу думку, є політичні суперечності, обмежені повноваження миротворчих місій, складність доступу до зон конфліктів, брак фінансування та повільність процедур прийняття рішень тощо.

Насамкінець зауважимо, що міжнародні організації пройшли випробування часом, і в цілому підтвердили дієвість напрацьованих ними механізмів розв'язання міжнародних суперечок різного рівня складності, але сучасна поточна динаміка розвитку подій на міжнародній арені вимагає нових інструментів, які б відповідали масштабам та всьому спектру сучасних викликів, що стоять перед міжнародним співтовариством, тому акторам міжнародних відносин є над чим працювати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Джигора О.М., Банчук-Петросова О.В., Дем'янюк О.Б. Роль міжнародних організацій у контексті сучасних міжнародних конфліктів. *Публічне управління і політика*. 2025. № 5(9). С. 1-11. DOI: 10.70651/3041-2498/2025.5.11.
2. Європейська комісія. Фінансова підтримка України (Ukraine Facility). URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/eu-financial-support-ukraine_en.
3. Кубко В.П. Роль міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів крізь призму війни в Україні. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2025. Т. 17, № 1. 220-228 с. DOI: <https://doi.org/10.15421/352529>.
4. МАГАТЕ продовжує моніторити безпеку на АЕС України URL: <https://energoatom.com.ua/news/magate-prodovzhuje-monitoriti-bezpeku-na-aes-ukrayini>.
5. Статут Міжнародного агентства по атомній енергії URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_164#Text. IAEA Director General Calls for Restraint, Reiterates Need to Ensure Safety of Ukraine's Nuclear Facilities and Their Staff URL: https://www.iaea.org/newscenter/news/iaea-director-general-calls-for-restraint-reiterates-need-to-ensure-safety-of-ukraines-nuclear-facilities-and-their-staff?fbclid=IwAR1xtCTu_ckAWZlgfycyl6xTNbLN9ngaMNsZsqZ20EvIL3BL3SbpCLVND2uk.
6. IAEA Director General's Introductory Statement to the Board of Governors URL: <https://www.iaea.org/newscenter/statements/iaea-director-generals-introductory-statement-to-the-board-of-governors-8-september-2025>.
7. Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 року. Вашингтон. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text.
8. «Відносини з Україною» URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine?selectedLocale=uk>.
9. European Council. EU solidarity with Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-solidarity-ukraine>.
10. Україна на шляху вступу до ЄС – European Commission URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/ukraines-path-towards-eu-accession_uk.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.03.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026